

Енн Ма

ЖАКЛІН У ПАРИЖІ

Роман

*Переклала з англійської
Анна Марховська*

«НАШ ФОРМАТ» · КИЇВ · 2025

Артурові, Деворі, Діані, Жерому, Хосе, Тімоті
й усім французьким однокурсникам і викладачам,
від яких я отримала неоціненний подарунок

Усім, кому стало хоробрості й пощастило
навчатися за кордоном

Пролог

Потім я сказала, що назад ліпше поки не повертатися. За рік Париж так причарував мене своїми принадами, а після повернення я так сумувала, що мені здавалося, ніби краще було б узагалі туди не їздити. Почасти я так сказала, щоб заспокоїти матусю, але й справді так вважала. Коли дозволяла собі подумати про це місто — при року й настрої, вигнуті тіні від кованих ґрат на вапнякових стінах, сморід залежаних цигарок у метро та мжичку, під якою кольори і кути згладжуються, ніби на картині Кайботта, — я так несамовито його жадала, що від самої думки про нову втрату мені робилося зле.

Вони геть інші — почуття до місця, коли в ньому живеш. Коли я вперше побувала в Парижі з Боу й іншими дівчатами зі школи, то подумала, що це місто — суцільні шик, блиск і гамір. Юша відвів нас у нічний клуб на Єлисейських полях, де ми, виричавши очі, дивилися виставу: оркестр у повному складі, русалка з оксамитовим голосом виспівує пісні про нещасливе кохання, гімнасти й лялькарі, зграя кабaretисток у стразах, страусовому пір'ї та мало чому ще. Міс Ширман, розуміючи обов'язки нашої опікунки, вдала обурення, але мій любий зведений брат лагідно всміхнувся і запросив її на танець, щоб ми, дівчата, спокійно відійшли від

шоку. Мені було вісімнадцять, я вперше побувала у Європі й вважала все пречудовим.

Приблизно за рік я знову пішла в той нічний клуб, і тоді, хай як дивно, він здався мені цілковитим несмаком. Оркестр звучав важко, пісні про нещасне кохання — вимучено, усмішки кабаретисток були геть натягнутими, а їхні благенські костюми блищали, як мішура. Тоді я вже кілька місяців навчалась у Парижі, літала від квартири графині на заняття в Сорбонні й у Рід-Голі, живучи у приємному, спокійному, туманному світі. Мені найбільше припала до душі ця тиха та споглядальна грань Парижа.

З плином часу я помітила, що початкова школярська закоханість переросла в більш невимушену та здорову симпатію. Звільнившись від туристичної метушні, я почала спостерігати за містом і вбирати його настрої, поки вони не стали відображенням моїх: щемкий смуток зимового надвечір'я, коли виходиш із денного сеансу і бачиш жовте саяво вуличних ліхтарів на мокрій бруківці; пожвавлення на початку весни, коли тераси кав'ярень запруджують люди, які сьорбають напої кольору льодяників. Я обожнювала прогулюватися парком Тюїльрі й уявляти, яким він був двісті років тому, або заходити в незнайомий район і вишукувати назви вулиць із поетичним звучанням: Рю-дю-Руа-де-Сісіль (вулиця короля Сицилії), Рю-де-Блан-Манто (вулиця Білих пальт), Рю-де-Лябр-Сек (вулиця Сухого дерева). Мені страшенно подобалося, що найвідоміший проспект у Франції, Єлисейські Поля, назвали на честь раю для стародавніх героїв грецької міфології.

Я обожнювала всі невеличкі театри, яких у місті була безліч. Тамтешні вистави були досяжними і вкрай потрібними парижанам, як хліб насущний. Опера, театр, балет — доступні й недорогі. У сезон можна було ходити кудись щовечора, а новинки все одно не закінчувалися.

У мене ніколи так не мерзли ноги, як того року; я ніколи так не хотіла кави й цукру, як у часи повоєнного нормування продуктів. Після Визволення минуло п'ять років, а місто досі не могло оговтатися від темних часів. Занедбані будівлі, вкриті сажею, руйнувалися, витончені фасади були помережані слідами від куль. Ахалтекінського коня можна було побачити частіше за центральне опалення і гарячу воду. На сухотілих людях висів поношений одяг — усі ще були страшенно худими, — а жінки стукали черевиками з дерев'яною підошвою, які залишилися з часів окупації, коли шкіра для взуття зникла.

Я з'ясувала, що спогади про війну чигали звідусіль, але ніхто не бажав цього визнавати. І хоча оптимізму ставало щоразу більше — обіцянки плану Маршалла справджувались, у крамницях знову з'явилися делікатеси, сонмища туристів повернулись у готелі на правому й лівому берегах, — поміж нас дрейфували привиди. Я намагалася на них не зважати. Хотіла, щоб вони зникли. Іноді мені вдавалося забутись у Луврській галереї або під несамопитий джаз у задущливому нічному клубі в якомусь підвалі в Сен-Жермен-де-Пре. А опісля — тремтіння від несподіваного стуку у двері, жах від однієї вареної картоплини на тарілці, швидко придушені схлипування, які будили мене вночі. Згодом я збагнула, що любити Францію означає і приймати її привидів.

Та ця історія не про привидів. Якщо ж так, тоді я й сама привид: нетовариська дівчина, яка приїхала в повоєнну Францію, до пуття не опанувавши суб'єктив і червоніючи від кожної думки, яку висловлювала. Я не знала, чого чекати від року в Парижі, але деякі сподівання справдилися: свобода від критичного погляду матусі й лагідних очей татуса, нескінченні чудеса подорожування Європою, навіть роман...

Якось уранці я пробудилася від сну: звана вечерею в їдальні великого шато, оббитого панелями з різьбленого дерева. Я жартувала з бровастим французом, який сидів поруч, і голос мій був уже не ніжним і співучим, а жвавим і впевненим. Обстоювала свою думку — французькою! На зимовому світанку, осяйному й холодному, кліпала, відганяючи від себе сон, і збагнула, що то ніякий не сон, а спогад про вчорашній вечір. Скинула із себе роль несміливої дебютантки, яка часто вдавала дурненьку, і стала молодою жінкою, що не соромиться жаги до знань.

Улюблений рік мого життя.

Частина перша

L'automne

I

Я була така збентежена, що на вечері ледве проковтнула галету. Стояв вересень 1949-го. Ми з кількома дівчатами з коледжу Сміт пережилися через поручень корабля, сподіваючись роздивитися порт. За кілька годин на цьому спостережному пункті ми страшенно зголодніли, залишилися без цигарок і майже втратили терпець.

— Це що, вогні?

— Де?

— Там, на горизонті!

— Думаю, ми ще надто далеко.

— Боже, це тягнеться цілу вічність.

— Навряд чи ще дуже довго...

— Добрий вечір, дівчата, — промовив голос за нашими спинами. Обернувшись, ми побачили старшого стюарда, який дивився на нас блискучими темними очима. — Стойте на варті?

— Ллойте! — ми захихотіли й обступили його. — Сподіваємося побачити землю, — сказала Мері Енн, кліпаючи круглими блакитними очима. У неї були біляве волосся із чубчиком і безтурботне обличчя порцелянової ляльки.

— Страшенно хочемо прибути до Франції, — додала я.

— І зійти із цього корабля. Без образ, — промовила Марта, яку нудило дев'ять днів. — Забула взяти із собою вміння

ходити палубою, коли корабель хитає, — пожартувала вона. Навіть квола та бліда, Марта була гострою на язик, на відміну від манірної чемної поведінки інших дівчат із коледжу Сміт. Кілька днів тому я підслухала, як Марта палко обстоює один із моїх улюблених французьких романів, «Шері» Колетт, і подумала, що хотіла б познайомитися з нею ближче.

— Уже так кортить нас позбутися? — спитав Ллойд. — А я думав, ви пречудово перепливли океан!

— О, так і було! — хором відповіли ми. Після посадки на лайнер De Grasse у нью-йоркському порту нас справді огорнули увагою і турботою, а ще фотографували, коли ми, тримаючись за руки, крокували палубою в найкращому дорожньому вбранні. Довгі дні у плаванні були сповнені розваг: показів французьких фільмів, турнірів із пінг-понгу, конкурсів танцю і костюмів. Але найбільше я любила проходжати верхньою палубою, задивляючись на той-таки неозорий океан, що перепливли мої французькі пращури на шляху до Америки, й розуміючи, що тепер я прямую назустріч долі, тільки у протилежному напрямку.

Напередодні на прощальному концерті капітан попросив нашу компанію заспівати «La Vie en rose» — ми всі шаленіли від цієї сентиментальної балади Едіт Піаф і знали слова напам'ять, — а тоді, на мій превеликий сором, він наполог на тому, щоб останній куплет я заспівала сама. Коли останній приспів сягнув кульмінації, я побачила сльози на очах далеко не одного пасажира. Наш корабель, De Grasse, затопили переможені німецькі війська, потім його витягли з водяної могили в Бордо й лише нещодавно повернули до робочого стану: тепер він став океанським лайнером. Ми, приблизно тридцять п'ять дівчат із коледжу Сміт, були аномалією на тлі дипломатів і туристів, які перепливали океан. Ба навіть більше, ми були променем надії.

— Маємо зайти в док у нуль годин — або, як ви це називаєте, опівночі, — сказав Ллойд. — Можливо, моє натреноване око роздивиться порт. — Він перехилився через огорожу і примружився, задивляючись у далечінь. — Бачите вогники? — стюард показав пальцем. — Яскраві й нерухомі. Це Гавр.

Вогники ті були крихітними цятками, блідими, як далекі зірки, але я дивилася на них, поки не затуманилося в очах. Узбережжя Нормандії довго існувало тільки в газетах, на клаптику мапи, на який ми всі покладали надії у страшному червні 1944-го, коли війська Союзників висадилися на берег. Тепер вона ставала справжньою в мене на очах. Атлантичне літо було вогким і прохолодним, тож я вбралася в пальто, але все одно здригнулась.

— Усе гаразд, міледі? — Ллойд звернувся до мене з куртуазним поклоном. Кілька днів тому йому сказали, що мене хрестили дебютанткою-королевою 1947 року: цей безглуздий титул вигадали в рубриці світської хроніки якоїсь нью-йоркської газети. Відтоді Ллойд дражнив мене галантними манерами лицаря доби Відродження.

— Звісно, — відповіла я, криво всміхнувшись. Усі дівчата вважали його прегарним — елегантна біла форма, підборіддя з ямкою, — тож напередодні було приємно відчутти на собі його погляд, коли я співала «La Vie en rose». Авжеж, мамуся вважала, що ліпше згинутися від чорної чуми, ніж крутити із членом екіпажу океанського лайнера, але моєї матері там не було, а легкий флірт нікому не завадить. — Хіба не захопливо? — тихо додала я. — Певно, ви це вже тисячу разів бачили, а я ніколи цього не забуду.

— Франція збіса гарна, без питань. А от французів треба остерігатися, — широко всміхнувся він.

— Ой! — вигукнула Мері Енн. — Я бачу кораблики в порту! — кортіло подивитись, але я стрималася. Тато постійно

казав нам із Лі, що здатність цілком огорнути чоловіка увагою — найчарівніша принада дівчини. «Вдавай із себе недоторкану, вдавай із себе недоторкану... А потім — бум! Світи на всю потужність, як ліхтар на маяку, — напучував він. — Чоловіки від такого шаленіють».

— Уже скоро, — приязно промовив Ллойд. — Дівчата, скажіть, ви справді збираєтеся прожити тут цілий рік? Я думав, такі гарненькі панянки вже мали б повиходити за своїх хлопців.

Марті ця думка не сподобалася.

— І залишитися без цього? — запитала вона.

Щиро кажучи, я не могла не погодитися. Минулого літа я об'їхала всю Європу карколомним маршрутом із трьома подружками зі школи-інтернату й любою міс Ширман, колишньою вчителькою латини, яка була нашою опікункою. Але тоді все відбувалося похапцем. Таке враження, ніби мені дали змогу ледь пригубити Європу, коли я бажала напиться нею донесхочу. Відколи вперше побачила Париж, бажання жити там дурманило мені голову. Мені зробилося зле від туги, якій було важко дати раду після повернення в обмежений замкнений світ коледжу Вассар. Художній клуб. Театральний клуб. Університетська газета. Моя ж душа постійно жадала експериментального театру й сучасних танців, джаз-клубів і художніх музеїв, а ще флірту із чоловіком, з яким можна було б усе це обговорити.

А тепер я пливла за кордон, у Париж, щоб провчитися там третій курс. Я майже вчувала гіркуватий присмак французької кави на губах і важкий грубий запах тютюнового диму. Підставила обличчя вітру й відчула його сильний холодний порив зі смаком солі.

— А ви не сумуватимете за домом? — спитав Ллойд, нахилившись уперед. — Не можу уявити, щоб я так надовго поїхав від мами.

У Мері Енн, яка проридала перші три дні плавання, забриніли сльози на очах.

— Цілий рік! — зітхнула вона.

— На суходолі тобі стане краще, — сказала Марта.

— Звісно, я за всіма сумуватиму, — промовила я так тихо, що Ллойдові довелось нахилитися, щоб мене почути. — Але якщо познайомитися з приємним парубком, як-от ви, стає легше.

— А як ви з людьми спілкуватиметеся? — тиснув він. — Ви говорите французькою?

— Авжеж, — відповіла Марта, а Мері Енн кивнула.

— Трохи, — сказала я.

— Я вчив французьку у старших класах, та тільки намагаюся щось сказати — усі верзуть якусь нісенітницю, присягаюся. — Ллойд скорчив кумедну гримасу, і ми розсміялися. Але на його шії проступив рум'янець — ознака сорому.

— У мене теж є така проблема, — відповіла я, торкнувшись його руки.

Не встиг він відповісти, як задзеленчав дзвоник.

— Вибачте, дівчата, — сказав Ллойд, виструнчившись. — Служба кличе. Перш ніж спуститися на берег, не забудьте зайти попрощатися, гаразд?

Ми погодилися, і він квапливо відійшов.

Через годину ми пристали до берега: De Grasse велично пролинув крізь туман і темряву в досі спустошений порт Гавра. Угорі опівнічне небо душили зеленувато-жовті хмари, промені світла пробивалися крізь щільний дим. Унизу вирувала портова метушня, насичена криками і гучними звуками.

— Підіймімо ж за це келихи! — вигукнула Мері Енн. — Лимонаду, — похапцем додала вона.

Ми десь роздобули три чисті келихи і дзенькнули ними.

— За Францію! — промовила Мері Енн, а ми з Мартою повторили. У нас так світилися обличчя, що це було видно навіть уночі.

Унизу, у каюті, ми намагалися поспати до пів на четверту, коли в Марти задзвонив будильник, сповіщаючи про досвітній паспортний контроль. Попри ранню годину на палубі з'юрилися, здавалося, всі пасажери. Вони кричали, тицали свої документи й розмахували ними, скупчившись навколо двох французьких військових, яким нібито було цікавіше теревенити між собою, ніж ставити штемпелі комусь на документи.

— Цілковита й типова неефективність французів, — пробурмотала Марта.

— І так буде весь рік? — тихо спитала Мері Енн.

Опинившись у тисняві, я теж почала занепадати духом.

— А що, як ми не встигнемо на потяг до Парижа? — переймалася Мері Енн. — Як ми знайдемо решту своєї групи? У когось є адреса Рід-Голу?

— Стривайте, — я схопила її за руку. — Чуєте? — хтось читав оголошення, але в гудінні натовпу було важко розібрати слова.

— Чуємо що? — Марта завмерла.

— Зачекайте, — я заплющила очі, щоб зосередитися на французькій. — *Visas... long séjour... à tribord...* Ходімо, — промовила я, намагаючись рушити проти течії. — Це з іншого боку.

— Джекі, ні! — Марта потягнула мене за рукав. — Потрібно пройти паспортний контроль.

Я похитала головою.

— Довгострокові візи видають на правому борту. Послухайте, ось те оголошення ще раз.

Я знову заплющила очі, щоб розшифрувати слова. Коли розплющила їх, дівчата витріщалися на мене так, ніби я дістала кошеня з кишені пальто.

— Ти це зрозуміла? — урешті-решт запитала Мері Енн. — Це звучало, як... як...

— Нісенітниця, — домоворила Марта.

— Не з першої спроби, — відповіла я, поки ми продиралися крізь натовп до сходів.

— Чому ти сказала, що не говориш французькою? — спитала Марта, коли ми вийшли на правий борт і стали в чергу.

— Я так сказала? — озирнувшись, я побачила у хвості черги ще кількох дівчат із нашої програми і помахала їм рукою.

— Коли ми розмовляли з Ллойдом... — вона пронизливо дивилася на мене. — Знаєш, не обов'язково це робити. Вдавати із себе дуреньку.

— Не розумію, про що ти, — я заходилася ритись у кишечках, найжачившись на критику.

Я всоте перевірила паспорт, коли до нас бадьоро підійшла мініатюрна жінка. Довга чорнява коса із сивими пасмами, заплетена навколо голови в масивну корону, і строгий чорний костюм із витонченим гостроконечним комірцем. Жінка тримала теку-планшет, яка додавала їй офіційного флеру.

— *Bonjour, mesdemoiselles*, — привіталася вона. — Паризький коледж Сміт, чи не так? Я Жанна Салей, програмна директорка, — від сильного акценту її слова розмивалися, ставали майже незрозумілими.

— Мадам Салей! — вигукнула я, майже забувши про втому. — Приємно познайомитися!

Вона підняла підборіддя, окинула мене поглядом темних очей, а потім потиснула руки кожній із нас.

— *Bienvenue en France*, — продовжила вона, перейшовши на швидку французьку. — Розпочнімо одразу, гаразд? Ми розмовлятимемо тільки французькою, це спонукатиме вас розвиватися. Будь ласка, назвіться, — попросила вона. — Хто перша? — ми презирнулись, але жодна не ступила кроку вперед. — Ну ж бо, дівчата, — дорікнула жінка. — Так ви ніколи не навчитесь. Ловіть момент!

Урешті-решт я прочистила горло.

— *Bonjour, je suis Mademoiselle Bouvier de New York*, — я намагалася не кривитися від звуків, які вилітали з мого рота, грубих і неоковирних, особливо на контрасті з ритмом і невимуженістю людини, для якої ця мова рідна.

— Зачекайте... — жінка провела пальцем по списку в теці. — Так, ось і ви, — вона зробила позначку олівцем. — Був'є, Жаклін.

Я захитала головою. Мене охрестили Жаклін на честь дідуся Був'є: батьки сподівалися, що так я стану його улюбленицею. Але я завжди була Джекі (а моя сестра Пікс називала мене Джекс), різкою і хлопчакуватою, і це ім'я подобалося мені дужче за старомодну вимову на англійський лад. Джеклін — так казали мої тітки. Джеклін, у тебе хворобливий вигляд. Джеклін, у тебе брудні коліна. Джеклін, панькам не личать стайні.

— Правильно? Жаклін? — повторила мадам Салей. Вона промовила моє ім'я — Жаклін — рвучко, із чіткими приголосними та плавними голосними. Воно звучало, як ім'я переможниці Гонкурівської премії, ім'я художниці, яку виставляють у Луврі, ім'я людини, якою я прагнула бути.

Я повагалася, але тільки мить.

— Так, — відповіла я. — Називайте мене Жаклін.

Ми бачили Нормандію, яка проносилася за вікнами старенького потяга: розкішні зелені поля різьоче контрастували з пошрамованими війною селами. Ми бачили Париж, щербатий і подряпаний, та все од-но величний, навіть під зливою: з туману визирали принади міста, повз які ми волочили ноги на оглядовій екскурсії. Як мене вабило це місто! Але не зараз, не зараз; увечері на нас чекав Ліонський вокзал, склепінчаста зала якого замовкла після денної метушні. Тридцять п'ять дівчат плюс мадам Салей сіли на потяг, який відбував у Гренобль о 22:07, набилися в купе по восьмеро, готуючись усю ніч спати сидючи, бо мали подолати 575 кілометрів — як радила мадам Салей, «звикайте думати в метричній системі», — до університетського містечка біля підніжжя Французьких Альп.

Я думала, що не зможу заснути, вовтузячись на вузькому сидінні, шукаючи зручну позу. Щоразу, коли починала куняти, голова падала вперед. Та все-таки, мабуть, я заснула: прокинувшись, побачила засніжені зубчасті вершини на тлі смугасто-рожевого неба. «Альпи», — прошепотіла я, торкнувшись вікна кінчиками пальців. Темна шерехата громадина гір виринула з-під низьких хмар, ніби зі сну.

Невдовзі ми стояли в непримітному куточку гренобльського вокзалу біля розсипу валіз і коробок для капелюхів.